

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора наук з державного управління, професора, декана медичного факультету №1, професора закладу вищої освіти кафедри медицини катастроф та військової медицини Полтавського державного медичного університету Карамішева Дмитра Васильовича на дисертаційну роботу Дзюби Тетяни Володимирівни «Державне управління розвитком вітчизняної фармацевтичної галузі в умовах криз», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування» за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування»

Актуальність теми дисертаційної роботи. Обґрунтування актуальності проведення дослідження у сфері управління фармацевтичною галуззю України ґрунтується на сучасних глобальних викликах та внутрішніх проблемах, з якими зіштовхується цей сектор. В Україні, як і в багатьох інших країнах, фармацевтичний сектор є стратегічно важливою складовою системи охорони здоров'я. Враховуючи сучасний світовий контекст, особливо ситуацію з пандемією COVID-19, стає очевидним, що незалежно від рівня розвитку системи охорони здоров'я, країна повинна мати ефективну систему управління цим сектором, здатну швидко реагувати на кризові ситуації та виклики часу. Кризи зазвичай провокуються внутрішніми чинниками – політично-економічними проблемами, нелегальною або протизаконною діяльністю або й технологічно-інформаційними збоями, та зовнішніми причинами – природні катастрофи, війни та тероризм. Слід визнати, що не тільки Україна, але світова спільнота опинилися у системі безпрецедентно складних викликів і загроз, внаслідок війни росії проти української держави. Відтак, пошук ефективних моделей управління, що враховують нові реалії (розв'язання питань інноваційної модернізації, швидке впровадження цифрових технологій, розвитку біотехнологій тощо), відповідають сучасним інноваційним стандартам, є необхідним для забезпечення конкурентоспроможності української фармацевтичної галузі в глобалізованому світі.

Для України, яка активно реагує на виклики часу, вкрай актуально проаналізувати розвиток сучасної фармацевтичної галузі, окреслити найбільш ефективні механізми управління нею, визначити напрями модернізації з урахуванням кращих світових практик, а також розробити пропозиції щодо створення нових, більш гнучких і сучасних моделей розвитку вітчизняної фармацевтичної галузі в умовах викликів, ризиків та криз.

Отже, актуальність дисертаційної роботи Дзюби Т.В. щодо обґрунтування науково-теоретичних засад та виокремлення сучасних механізмів трансформації й адаптації системи державного управління розвитком вітчизняної

фармацевтичної галузі в умовах глобальних викликів та системних криз не підлягає сумніву. Вона зумовлена цілою низкою проблем практичного і теоретичного характеру, що постали перед галуззю знань «публічне управління та адміністрування» в контексті завдань публічно-управлінської практики розвитку сучасної фармацевтичної галузі України.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано в межах науково-дослідної роботи ВНЗ “Національна академія управління” за темою: «Інноваційно-інвестиційні чинники сталого соціально-економічного розвитку» (державний реєстраційний номер 0116U003934), де авторкою досліджено проблемні питання щодо стратегії публічного управління та адміністрування розвитком вітчизняної фармацевтичної галузі; обґрунтовано важливість стратегічного підходу до управління фармацевтичною галуззю України, що спрямовано на посилення науково-дослідного та інноваційного потенціалу, формування конкурентоспроможного асортименту продукції, підвищення внутрішньої доступності лікарських засобів та інтеграцію у глобальні ринки. Результати дисертаційної роботи використані при виконанні НДР Національного університету «Чернігівська політехніка» «Механізми державного управління регіональним розвитком в умовах переформатування владних відносин» (державний реєстраційний номер 0120U105292), де авторкою було запропоновано методологію, яка дозволяє оцінити ризики та запровадити адаптивні заходи, що допоможуть забезпечити стабільність і функціонування фармацевтичної галузі в умовах глобальних викликів, війн та епідемій.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Дисертаційна робота характеризується структурованістю, логічністю викладу матеріалу, глибоким аналізом тематики дослідження, належним обґрунтуванням висновків та пропозицій. Сформульовану у роботі мету дослідження досягнуто, вона відповідає темі та обґрунтовує пріоритетні напрями модернізації системи державного управління розвитком вітчизняної фармацевтичної галузі в умовах глобальних викликів та системних криз.

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані в дисертації, відповідають вимогам до такого типу досліджень. Високий рівень обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, їх вірогідність забезпечені професійним вирішенням авторкою низки наукових завдань, що сприяло реалізації поставленої мети дослідження, та відповідності структурно-логічної схеми визначеній меті; використанням широкої джерельної бази за темою дисертації.

У першому розділі здійснено аналіз історичного розвитку і сучасного стану фармацевтичної галузі України, включаючи її структурні особливості, регуляторне середовище і роль міжнародних корпорацій. Охарактеризовано структуру фармацевтичного ринку, яка включає в себе декілька учасників, кожен з яких робить свій внесок у забезпечення населення необхідними лікарськими засобами. Доведено, що взаємодія між цими учасниками визначає ефективність функціонування ринку та його здатність швидко реагувати на потреби суспільства. На основі аналізу регуляторної бази та нормативно-правового середовища фармацевтики виявлено сильні (наявність стандартів якості та безпеки, ефективний контроль якості, а також розроблені механізми ліцензування та реєстрації медикаментів) та слабкі (недостатня прозорість, ризик конфлікту інтересів, недостатній контроль за рекламною діяльністю та дотриманням етичних норм у дослідженнях) сторони системи. Доведено, що для подальшого розвитку фармацевтичної галузі та покращення регуляторного середовища важливо залучати всіх зацікавлених учасників, підтримувати прозорість, забезпечувати ефективний контроль і дотримуватись етичних принципів. Зроблено висновок, що у фармацевтичній галузі важливо забезпечити належну координацію дій різних державних та приватних організацій, а також забезпечити прозорість та відкритість в діях управління, удосконалювати нормативну базу, залучати фахівців, боротися з корупцією, забезпечувати національну конкуренцію, підтримувати інновації і вітчизняне виробництво. Ці кроки сприятимуть підвищенню якості медичних послуг та доступності ліків для населення, а також довгостроковому розвитку фармацевтичної галузі.

У другому розділі висвітлено сучасні підходи до управління у кризових ситуаціях, з особливим акцентом на пандемію та військовий конфлікт; досліджуються світові тренди і практика адаптації до кризових викликів, таких як пандемія Covid-19, війна, економічна нестабільність, що безпосередньо впливають на систему охорони здоров'я та забезпечення медикаментами. Детально проаналізовано світові практики, внутрішні механізми реагування, ресурсний потенціал провідних країн, в результаті чого зроблено висновок, що кризи в фармацевтичній галузі відіграють ключову роль у визначенні ефективності публічного управління, зокрема, економічні кризи або пандемії, підкреслюють важливість запровадження оперативних і адаптивних рішень для мінімізації негативних наслідків. В результаті аналізу світового досвіду, здійснено висновок про те, що в періоди криз важливо забезпечувати не тільки економію, але й збереження доступу до життєво важливих ліків. Крім того, слід враховувати можливі довгострокові наслідки для охорони здоров'я, такі як: погіршення доступу до медичних послуг і збільшення навантаження на стаціонарні заклади. Особливий акцент зроблено на оцінці можливостей і

перспектив застосування цих підходів у українських реаліях із врахуванням поточного стану галузі, її ресурсного потенціалу і специфіки внутрішніх викликів. Особливу увагу в дослідженні приділено ресурсній адаптивності вітчизняної фармацевтичної галузі до умов воєнного часу. За такого підходу запропоновано трансформувати й адаптувати нормативно-методологічні рішення, для орієнтації на підвищення стійкості функціонування структурних елементів системи фармацевтичного забезпечення і підготовки фармацевтичних фахівців до роботи в екстремальних умовах воєнного стану, зокрема, законодавче створення єдиного державного органу, що відповідатиме за управління і формування нормативно-правової бази в умовах воєнного стану; запуск національної програми з розробки технологій для виробництва активних фармацевтичних інгредієнтів; необхідність розробити порядок розгортання аптек у пристосованих приміщеннях під час воєнного стану; створення резервів ліків в аптеках, на аптечних складах і у виробничих підприємствах тощо.

У третьому розділі детально проаналізовано напрями реформування нормативної бази, що необхідно для прискорення і спрощення процедур реагування на надзвичайні ситуації. Увагу приділено застосуванню цифрових платформ і систем автоматизації для оперативного збору і обробки інформації, створення ефективних систем моніторингу ризиків і потенційних криз, формуванню стратегічних резервів і мобілізаційних ресурсів. Сформульовано рекомендації щодо розвитку і оновлення системи державного управління. Запропоновано концепцію системи трансформаційного управління, яка базується на гнучкості, прогнозуванні і здатності швидко адаптувати структури і механізми управління до нових викликів, забезпечуючи стабільне функціонування фармацевтичної галузі у кризовий період. Показано необхідність впровадження антикризових стратегій у фармацевтичному бізнесі, успішна реалізація яких є необхідною умовою не лише для виживання підприємств у складних умовах, а й для їхнього подальшого розвитку та адаптації до швидко змінюваного ринку. Важливо, щоб ці стратегії враховували специфіку фармацевтичної галузі, забезпечували баланс між економічною ефективністю та соціальною відповідальністю, а також спонукали до інновацій і покращення сервісу для споживачів. Запропоновано комплексну модель управління розвитком вітчизняної фармацевтичної галузі для забезпечення охорони здоров'я населення, яка передбачає сталий розвиток і системний підхід, адже охоплює ключові аспекти: кадровий потенціал, технологічні інновації, асортимент продукції та зовнішньоекономічну діяльність; відображає стратегічний підхід до управління фармацевтичною галуззю України, спрямований на посилення науково-дослідного та інноваційного потенціалу, формування конкурентоспроможного асортименту продукції, підвищення

внутрішньої доступності лікарських засобів та інтеграцію у глобальні ринки. Доведено, що реалізація цих заходів дозволить забезпечити економічну стабільність галузі, покращити якість медичного забезпечення населення та закріпити позиції України на міжнародній арені.

Загалом для дисертації характерна системність, логічність і послідовність викладення матеріалу, висновки дисертаційної роботи цілком обґрунтовані, розроблені рекомендації мають практичне значення і можуть бути використані в публічно-управлінській практиці України, особливо в умовах воєнного часу та євроінтеграційних трансформацій.

Ознайомлення з текстом дисертації дозволяє констатувати актуальність розроблення авторкою досліджуваної проблематики в цілому, виокремлення найбільш суттєвих завдань в межах предмета дослідження, а також наявність елементів наукової новизни.

Достовірність та наукова новизна одержаних результатів, повнота їх викладу в опублікованих працях. Достовірність одержаних результатів підтверджується використаними автором методами, за допомогою яких чітко розкрито мету і завдання дослідження. Базовою методологічною основою дослідження є комплексний підхід, за допомогою якого обґрунтовано взаємозв'язок і взаємообумовленість управлінських процесів та розвиток медично-фармацевтичної сфери, де фармацевтична галузь розглядається як стратегічно важлива та динамічно розвинена система, що характеризується чіткими механізмами державної організації та суспільного інтересу. За допомогою аксіоматичного методу сформульовано положення про те, що фармацевтична галузь виступає складовою об'єкта у системі державного управління. Застосування методів аналізу та синтезу сприяло визначенню ознак медично-фармацевтичної системи, системи управління і забезпечення фармацевтичної галузі в умовах криз. Із використанням методу класифікації окреслено складові частини фармацевтичної галузі, що дозволяє зрозуміти взаємозв'язки між різними учасниками медичного ринку та виявити ключові фактори, що впливають на його ефективність в умовах криз, та підходи до визначення базових понять дослідження. На підставі дедуктивного методу визначено структурно-логічну схему дослідження, яка відображає у цілісній єдності шляху пізнання фармацевтичної галузі як категорії у державному управлінні від загального (фармацевтична галузь як об'єкт медично-лікарської науки) до конкретного (фармацевтична галузь як частина у державно-управлінській системі). Використання діалектичного та метафізичного методів дозволило дослідити шляхи становлення і розвитку фармацевтичної галузі у контексті управління ланцюгами постачання, регуляторними змінами та інноваційними технологіями, що дозволяють досліджувати розвиток галузі як

динамічну систему, що підлягає еволюції в умовах турбулентних трансформацій. Історичний метод дав змогу дослідити шляхи становлення і розвитку фармацевтики в Україні та світі, що допомагає виявити ключові тенденції та закономірності, визначати наслідки попередніх криз і прогнозувати майбутні зміни в галузі. Логіко-семантичний метод та метод категоріального аналізу застосовувалися для поглиблення розуміння понятійного апарату дисертації. За допомогою методу моделювання запропоновано модель системи державного управління фармацевтичною галуззю в умовах криз та трансформаційно-адаптаційну стратегію її розвитку.

Аналіз дисертаційної роботи показав, що одержані результати дослідження мають теоретичну і практичну значущість. Наукова новизна і висновки дисертації є чітко окресленими. Зазначене дозволяє зробити висновок про цілісність, системність, послідовність і комплексність викладу матеріалу та про достатню обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій.

Наукова новизна дисертаційної роботи полягає у створенні нових концептуальних підходів та теоретичних основ щодо формування та реалізації системи управління розвитком української фармацевтичної галузі в умовах реформування медичної сфери, високої конкуренції та зовнішніх викликів.

До безперечної новизни роботи слід віднести 1) сформульовану авторкою систему механізмів державного управління щодо забезпечення трансформаційно-адаптивного управління, яке дозволяє ефективно реагувати як на системні кризи, так і на поточні виклики, і є ключовим інструментом для формування довгострокових стратегій національної безпеки та стабільного розвитку фармацевтичної галузі; 2) наукові підходи до формування відповідальної політики шляхом створення та запровадження платформи для співпраці у сфері медицини та фармацевтики як важливого інструменту для генерування нових ідей, технологій та підвищення конкурентоспроможності українських компаній.

Слід відмітити авторську позицію до формування в цілому системи управління розвитком фармацевтичної галузі в Україні, у контексті реформування медичної сфери, введення інновацій, підвищення якості медичних послуг, забезпечення доступності лікарських засобів та зміцнення національної безпеки. За такого розуміння авторкою окреслено підходи до імовірності створення офіційного документа, що відображає цінності, прагнення, цілі та зобов'язання уряду, а також визначення національних цілей для фармацевтичного сектору та встановлення безпекових пріоритетів з метою усунення перешкоджаючих чинників в управлінні та створення сприятливих умов для розвитку цієї галузі і підвищення рівня конкурентоспроможності на ринку.

Авторкою було запропоновано систематизацію безпекових пріоритетів і ключових параметрів для створення належних умов сприятливого управлінського середовища; систематизацію критеріїв оцінки показників результативності державної політики та механізмів їх впровадження в практику управління.

У роботі було розширено та доповнено 1) понятійно-категоріальний апарат дослідження, що репрезентовано специфічною системою понять і категорій у сфері державного управління фармацевтичною галуззю, скерованого на забезпечення розробки антикризових механізмів управління в умовах трансформацій, реформування та викликів у медично-фармацевтичній сфері; 2) методологію дослідження реформування державної політики у фармацевтичному секторі, зокрема, у контексті удосконалення регуляторної бази та запровадження європейських стандартів якості та безпеки; 3) практичне обґрунтування принципів, підходів та чинників публічного управління щодо розвитку вітчизняної фармацевтичної галузі, які відповідають сучасним викликам і потребам системи охорони здоров'я України.

За темою дисертації опубліковано 11 наукових праць, з них 6 статей у наукових фахових виданнях, 1 стаття у виданні, індексованому наукометричною базою “Web of Science” та 4 публікації у збірниках всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференцій.

Важливість одержаних здобувачкою результатів для науки та практики. Висновки та результати дисертаційної роботи визначаються науковою новизною та практичною цінністю в контексті розвитку теорії і практики публічного управління в Україні. Наукова значущість роботи полягає у формулюванні сучасного науково-теоретичного підходу до забезпечення стійкості фармацевтичного сектора та зростання його ролі у програмах розвитку здоров'я населення, що має велике значення для підвищення національної безпеки і покращення якості життя українців. Авторкою сформовану структурно-функціональну конфігурацію механізмів державного управління щодо забезпечення трансформаційно-адаптивного управління; розкрито комплексний підхід дослідження механізмів та процесів щодо формування управління розвитком фармацевтичної галузі в Україні, у контексті реформування медичної сфери; розширено методологію дослідження щодо реформування державної політики у фармацевтичному секторі, зокрема, у контексті вдосконалення регуляторної бази та запровадження європейських стандартів якості та безпеки; розроблено нові критерії для оцінювання ефективності державного управління фармацевтичною галуззю, через адаптацію до українських кризових реалій та специфіки національної фармацевтики.

Практична значущість дослідження визначається тим, що його результати можуть бути використані для вдосконалення управлінської діяльності органів державної влади таких як Міністерство охорони здоров'я, Державна служба з лікарських засобів і контролю за наркотиками, регіональні управління охорони здоров'я, а також органів місцевого самоврядування, що відповідають за реалізацію регіональних і місцевих програм у медичній та фармацевтичній сферах. Вони дозволяють більш ефективно планувати і реалізовувати програми в сфері охорони здоров'я з урахуванням сучасних викликів, таких як пандемії, війна, економічні кризи або зростання попиту на високоякісні лікарські засоби. Використання отриманих результатів дозволить зміцнити законодавчу базу, розробити ефективні інструменти регулювання і контролю якості лікарських засобів, а також забезпечити широку апробацію і впровадження нових управлінських моделей, спрямованих на підвищення доступності, безпеки й інноваційності фармацевтичної продукції.

Матеріали дисертаційної роботи були використані Університетською клінікою НМУ імені О.О. Богомольця (довідка № 85-УК від 14.03.2025 р.) щодо формування національної лікарської (фармацевтичної) політики в частині забезпечення належного рівня доступності та якості медичних послуг для всіх верств населення; ДУ «Інститут геронтології ім.Д.Ф.Чеботарьова НАМН України» (акт впровадження від 17.03.2025 р.) щодо дослідження взаємозв'язку факторів старіння населення та платоспроможності людей літнього віку в контексті якості та доступності лікарських засобів для визначення переліку критичних до локального виробництва ліків, використання в процесі лікування якісних та доступних лікарських засобів.

Результати дослідження є цінними для подальших наукових розвідок у сфері публічного управління та підвищення кваліфікації державних службовців і представників органів місцевого самоврядування. Отримані результати можуть бути корисними у навчальному процесі під час викладання дисциплін з публічного управління та соціального менеджменту.

Оцінка ідентичності анотації та основних положень дисертації. Аналіз змісту анотації та основних положень тексту дисертаційної роботи Дзюби Т.В. засвідчив їх повну ідентичність в частині формулювання мети, об'єкту, предмету, завдань, положень новизни, висновків до розділів, загальних висновків. Загалом зміст анотації містить інформацію про методологію дослідження, способи аргументації положень, основні ідеї тексту дисертації. Анотація не містить інформації, яка була б відсутньою в роботі. Дисертація та оприлюднена анотація оформлені згідно з Вимогами до оформлення дисертації.

Дотримання принципів академічної доброчесності

За результатами аналізу представлених матеріалів не встановлено фактів порушень академічної доброчесності.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Акцентуючи увагу на позитивних результатах, досягнутих Дзюбою Т.В. в ході підготовки дисертаційної роботи, наголошуючи на їх науковій і практичній цінності, водночас слід звернути увагу на наступні недоліки та зауваження дискусійного характеру:

1. Авторкою вперше введено в науковий обіг поняття «фінансова стабільність фармацевтичної галузі», що є безперечною новизною дослідження. Разом з тим, для більш цілісного аналізу даного поняття у роботі слід було приділити увагу таким концептам як «економічна стабільність фармацевтичної галузі», «безпекове середовище фармацевтичної галузі» тощо, що дозволило не лише акцентувати увагу на важливості розвитку внутрішнього виробництва лікарських засобів і їх доступності для населення, що безпосередньо впливає на здоров'я і якість життя громадян, а також зосередитися на розвитку фармацевтичної галузі в умовах сучасних викликів, ризиків та криз.

2. У другому розділі дисертанткою детально проаналізовано емоційний стан міського населення України у період пандемії та війни, здійснено динаміка попиту на різні класи лікарських засобів, динаміку роздрібних продаж у 2022 р., виокремлено топ-7 категорій в споживчому кошику населення України під час військових дій у 2022 р. тощо; а також надано прогноз динаміки розвитку глобального ринку ліків до 2026 р., про що свідчать наведені у роботі таблиці та діаграми. Проте, на наш погляд, варто було б детально проаналізувати окреслені питання не лише в межах країни в цілому, а зосередити увагу також на регіональній динаміці для більш детальної побудови трансформаційно-адаптивної моделі управління у сфері фармацевтики.

3. Зважаючи на все ще триваючу реформу системи охорони здоров'я, авторка цілком слушно значну увагу приділяє питанням планування – планування ресурсів, що стосується головним чином доступності лікарських засобів та створення кадрового потенціалу для уникнення або зменшення дефіциту (п. 1.3), оцінка стандартів якості (включаючи моніторинг і оцінювання) та планування при вивченні зарубіжного досвіду (п. 2.1), що дозволило дійти висновку про необхідність попереднього планування та підготовки в процесі управління кризами. Для більш цілісного розуміння даного питання та його комплексного висвітлення авторці слід було також зосередитися на вивченні та включенні, принаймні, до рис. 2.2 «Прогнозоване планування криз», рис. 3.1. «Комплексна антикризова програма регулювання якості препаратів фармацевтичної галузі в умовах криз / викликів» такого важливого елементу як

сценарне планування, що дозволило б окреслити потенційні траєкторії трансформації галузі з урахуванням зовнішніх викликів та стратегічних цілей державної політики.

4. У третьому розділі дисертації авторка наголошує на необхідності «ефективної комунікації між державними органами, виробниками, медичними установами та споживачами» та пропонує для цього «створення платформи для обговорення ключових питань, що стосуються фармацевтичного сектору». Більш детального пояснення потребують наступні позиції: 1) що розуміється під створенням платформи; чи це є віртуальна площадка для спілкування; яким чином вона буде діяти і в чому її ефективність? 2) яким чином створення та функціонування такої «платформи для обговорення» забезпечить формування спільної відповідальності та підтримки фармацевтичної галузі?

Наведені у дисертаційній роботі пропозиції та рекомендації потребують їх деталізації з точки зору суб'єктів публічного управління при побудові Моделі управління розвитком фармацевтичної галузі в умовах викликів та криз (рис. 3.3), Стратегії трансформації та адаптації державного управління фармацевтичною галуззю в умовах реформи системи охорони здоров'я та системних криз (рис. 3.6).

Разом з тим, висловлені зауваження та рекомендації носять переважно дискусійний характер і не знижують загалом високого теоретико-методологічного рівня представленої дисертаційної роботи.

Загальний висновок та оцінка дисертації

Дисертаційна робота Дзюби Тетяни Володимирівни на тему «Державне управління розвитком вітчизняної фармацевтичної галузі в умовах криз» є самостійним, завершеним науковим дослідженням, яке виконано з використанням значної кількості наукових і прикладних досліджень, сучасних методик. Отримані теоретичні та практичні результати є вагомим внеском в розвиток сучасної науки публічного управління та адміністрування.

Дисертаційна робота Дзюби Тетяни Володимирівни «Державне управління розвитком вітчизняної фармацевтичної галузі в умовах криз» за своєю актуальністю, ступенем обґрунтованості та достовірності наукових положень, сформульованих у висновках і практичних рекомендаціях, повнотою викладення матеріалу в наукових статтях та апробації на наукових конференціях, форумах відповідає спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах) затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової

спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а її авторка Дзюба Тетяна Володимирівна, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування».

Офіційний опонент:

декан медичного факультету №1,
професор закладу вищої освіти
кафедри медицини катастроф
та військової медицини Полтавського
державного медичного університету

КАРАМИШЕВ Д.В.